

ALS HIJ TEGENWOORDIG IS

DE PROLOOG VAN JOHANNES HERBEKEKEN

Pol Hendrix

DE bijbel blijft voor de meeste mensen een gesloten boek. Velen denken dat die teksten niets van doen hebben met hun leven. Dat heeft natuurlijk te maken met de ouderdom van de teksten, met de achterliggende cultuur en met het tanende Godsbesef. Waar ik kan probeer ik de bijbel dichterbij te brengen, door o.m. bijbelinitiatie en door het zgn. ‘hertalen’ van teksten, zoals psalmen. Ook van het scheppings-

verhaal, dat een voorname plaats heeft in de paaswake, heb ik al meerdere versies gemaakt/gebruikt. Voor zo'n tekst helpt het om hem in de tegenwoordige tijd te schrijven, anders zou je denken dat hij over een ver verleden gaat, wat toch niet het geval is! Hetzelfde geldt misschien ook wel voor de proloog van het Johannes-evangelie, die met dezelfde woorden begint. Laat mij u meenemen in een poëtische bijbeltekst die een wereld doet opengaan.

IN BEGINSSEL IS ER HET WOORD.
HET WOORD IS GOD NABIJ.
JA, HET WOORD ÍS GOD.
HET IS IN BEGINSSEL GOD NABIJ.
ALLES ONTSTAAT ERDOOR
EN ZONDER DIT ONTSTAAT NIETS VAN WAT BESTAAT.
IN HET WOORD IS LEVEN
EN HET LEVEN IS HET LICHT VOOR DE MENSEN.
HET LICHT SCHIJNT IN DE DUISTERNIS
EN DE DUISTERNIS KRIJGT HET NIET IN HAAR MACHT.

IEMAND KOMT DOOR GOD GEZONDEN: ZIJN NAAM IS JOHANNES.
HIJ KOMT ALS GETUIGE, OM VAN HET LICHT TE VERHALEN,
OPDAT IEDEREEN DOOR HEM ZAL GELOVEN.
HIJ IS NIET ZELF HET LICHT,
MAAR HIJ IS ER OM TE GETUIGEN VAN HET LICHT:
HET BETROUWBARE LICHT, DAT IEDERE MENS VERLICHT
EN KOMENDE IS IN DE WERELD.

HET WOORD IS IN DE WERELD,
DE WERELD ONTSTAAT ERDOOR
EN TOCH KENT DE WERELD HET NIET.
HIJ KOMT NAAR HET ZIJNE,
MAAR DE ZIJNEN NEMEN HEM NIET OP.
WIE HEM WEL OPNEMEN EN OP ZIJN NAAM VERTROUWEN,
GEEFT HIJ DE VOLMACHT OM KINDEREN VAN GOD TE WORDEN.
ZIJ WORDEN NIET OP NATUURLIJKE WIJZE GEBOREN,
NIET UIT LICHAAMELIJK VERLANGEN OF UIT DE WIL VAN EEN MAN,
MAAR UIT GOD.

HET WOORD WORDT MENS EN HEEFT BIJ ONS ZIJN TENT OPGESLAGEN
EN WIJ ZIEN ZIJN GEWICHT, HET GEWICHT VAN EEN EENGEBORENE VAN DE VADER,
VOL VAN GENEGENHEID EN BETROUWBAARHEID.
JOHANNES GETUIGT VAN HET WOORD
ALS HIJ SCHREEUWT: 'HIJ IS HET OVER WIE IK ZEI:
"DIE NA MIJ KOMT IS MEER DAN IK, WANT HIJ IS ER VÓÓR MIJ!"'
UIT ZIJN VOLHEID MOGEN WIJ ALLEN ONTVANGEN, GENEGENHEID NA GENEGENHEID.
IS DE THORA DOOR MOZES GEGEVEN,
GENEGENHEID EN BETROUWBAARHEID KOMEN DOOR JEZUS CHRISTUS.
NIEMAND HEEFT OOI T GOD GEZIEN,
MAAR DE EENGEBOREN ZOON,
DIE AAN HET HART VAN DE VADER RUST,
DOET ONS HEM KENNEN.

(JOH 1,1-18)

IN PRIN
CIPIO

ERAT UERBUM. ET UERBU
ERAT APUD D^M. ET D^S
ERAT UERBUM. HEC ERAT
IN PRINCIPIO APUD D^M
OMNIA PER IPSU FACTA SUNT.
ET SINE IP SO FACTU EST NIBIL
QUD FACTUM EST.
IN IP SO UITA EST. QUITA
ERAT LUX HOMINUM
ET LUX IN TENEBRIS LUCET.
ET TENEBRAE EAM NON
COMPREHENDERUNT.
FUI THOMO MISSUS A D^O.
CUI NOME ERAT IOHANNES
HIC UENIT IN TESTIMONIUM.
UT TESTIMONIUM PERHIBERET.

DE VIER EVANGELISTEN

In het oudste evangelie, Marcus, begint Jezus' zending met zijn doopsel in de Jordaan, waar de Geest tot hem komt. De Geest stuurt hem dan eerst op trainingskamp in de woestijn, vooraleer hij hem het veld inzendt met de boodschap: "De tijd is rijp. Het koninkrijk van God is komende. Bekeer u en geloof het evangelie" (Mc 1,15). Algemeen wordt aangenomen dat Jezus toen zo 'n dertig jaar was. Naar de normen van toen had hij dus al een heel leven achter zich. Niemand weet wat voor een leven dat is geweest. Wie weet, was Jezus al weduwnaar! Van zijn familie, zijn moeder en zijn broers, weten we uit dit evangelie enkel dat zij hem op een bepaald moment uit de belangstelling wilden halen omdat over hem werd gezegd dat hij niet bij zijn verstand was (Mc 3,20-35)...

Matteüs en Lucas hadden Marcus gelezen en vonden het zo geslaagd dat zij dat evangelie zo goed als volledig hebben overgeschreven (er bestonden toen nog geen auteursrechten), maar wel met de nodige aanvullingen, hoe zoudt ge zelf zijn. Zo vonden zij dat Jezus' zending niet bij zijn doopsel, maar wel bij zijn geboorte begon. En die geboorte dat moest ook wel iets bijzonders zijn geweest. De heilige Geest kwam er al veel vroeger aan te pas! Matteüs schreef zijn versie vanuit het gezichtspunt van Jozef, die een afstammeling van koning David zou zijn. Lucas schreef eerder vanuit het standpunt van de moeder, zo kreeg Maria een heel ander imago dan bij Marcus. Bij Lucas kwamen er herders op die bijzondere geboorte af en bij Matteüs waren het wijzen uit het oosten. Geen van beide versies is op historische feiten gebaseerd en kunnen we dus enkel waarderen omwille van hun betekeniswaarde in het verkondigen van Jezus, waar het uiteraard altijd om te doen is.

Jaren later – het christelijke gedachtegoed is dan al wat geëvolueerd en gevarieerd geraakt – schrijft Johannes zijn evangelie. Tussen haakjes: geen van de vier evangelistennamen zijn werkelijk de namen van de auteurs van die evangeliën. We weten niet wie de schrijvers waren en we weten zelfs niet zeker naar wie die vier namen verwijzen! De traditie heeft de evangelist Johannes beschouwd als de apostel

Johannes, al kon die laatste wellicht niet eens lezen of schrijven. Het is denkbaar dat het evangelie aan de apostel Johannes wordt opgedragen, maar het kan ook een andere Johannes zijn geweest. Voor uw en mijn gemak spreek ik hier wel over Johannes wanneer ik in feite 'de auteur van het Johannes-evangelie' bedoel ... Johannes dus heeft geen genoegen genomen met het doopsel uit Marcus en de geboorte uit Matteüs en Lucas als punt waarop Jezus' zending begon. O nee, voor hem is die zending véééél vroeger begonnen, met name vóór het begin der tijden, nog vóór de 'big bang'! Volgens de strekking waartoe Johannes behoorde was er geen twijfel over de goddelijke natuur van Jezus en vermits hij één is met de Vader bestond hij al van vóór de schepping. In de eerste eeuwen nam de discussie over de al dan niet goddelijke natuur van Jezus toe. Volgens de enen was hij puur God (de gnostici) en volgens anderen was hij puur mens (o.m. de arianen). Na bemoeienis door de keizer werd beslist dat hij zowel mens als God is.

IN DEN BEGINNE

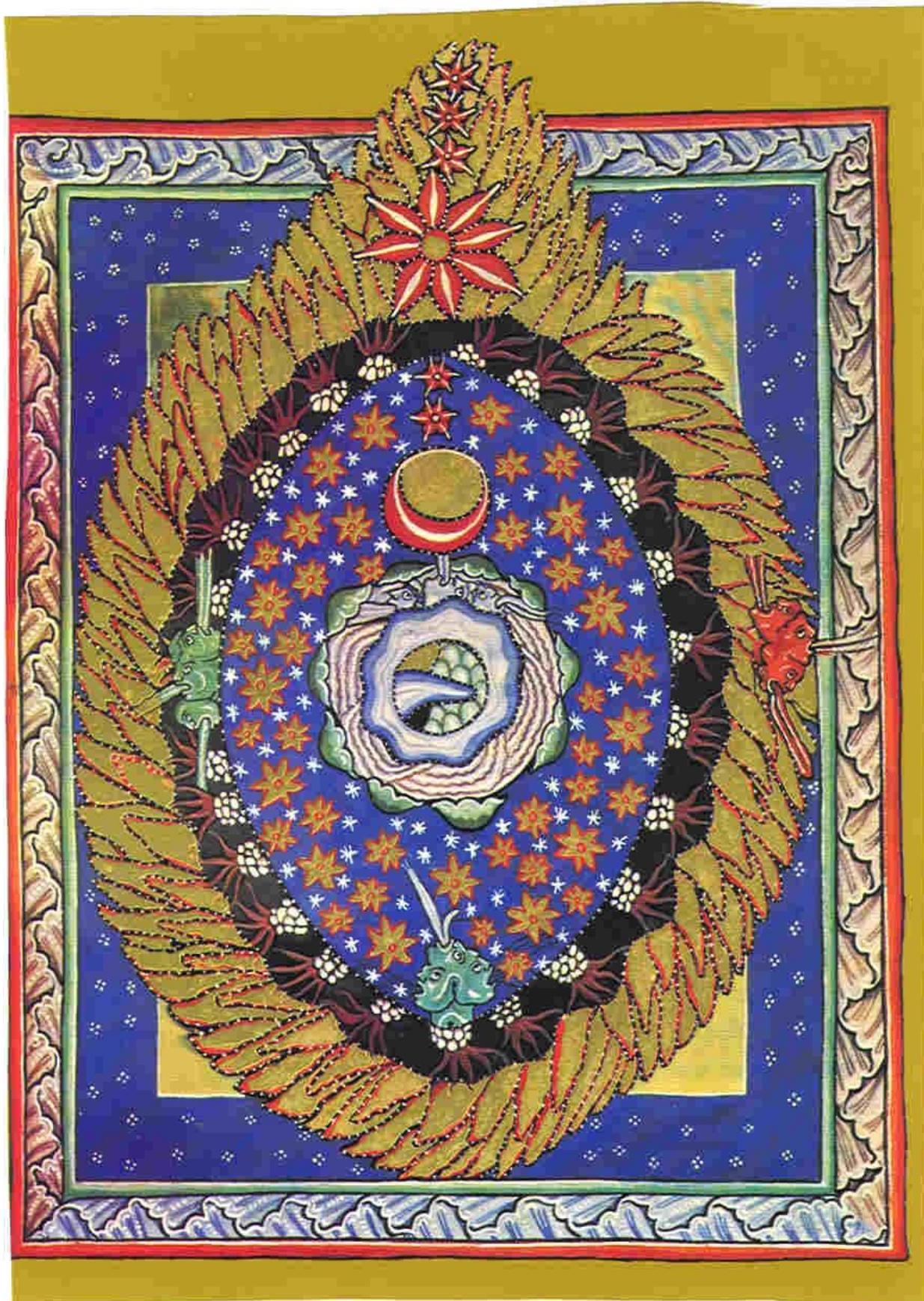
Zoals de bijbel begint met de woorden "In den beginne" zo begint ook het Johannes-evangelie met diezelfde woorden. En wat dat dan inhoudt, dat probeer ik hier op mijn manier duidelijk te maken ...

In beginsel schept God hemel-en-aarde.
De aarde zijnde chaotisch en leeg
en duisternis liggend over de oervloed,
maar wervelend Gods Roeach (*ademwind*)
over de wateren.
Dan zegt God: 'Er worde licht'
en het licht wordt.
God ziet het licht en zegt: 'Het is goed'.
Zo brengt God scheiding
tussen licht en duisternis. (*Gn 1,1-4*)

U merkt dat ik 'in den beginne' heb vervangen door 'in beginsel'. Alhoewel er discussie onder geleerden bestaat over hoe we die eerste woorden moeten interpreteren, sluit ik mij aan bij de stroming die hierin geen aanduiding van een chronologie leest, maar eerder van belangrijkheid. Het is trouwens in het bijbelse denken de gewoonte om wat het meeste doorweegt eerst te vermelden, naar voor te schui-

ven. Het scheppingsverhaal staat voorin de bijbel niet enkel omdat het over het begin van alles lijkt te gaan, maar ook omdat het om basisprincipes gaat in ons omgaan met God en

met elkaar. Het Hebreeuwse woord 'beresjiet' betekent zoiets als 'van hoofde aan', 'uitgangspunt', 'beginsel'. In de afbeelding (op blz.3) kunt u ook in de Latijnse versie lezen 'in principio'.

Het gaat dus om beginsels, zowel in het scheppingsverhaal als in de proloog van Johannes. Ter vergelijking (en hopelijk breng ik u daarmee niet in verwarring) kunnen we ook de eerste zin van het Marcus-evangelie lezen: 'Begin van het evangelie van Jezus Christus'. Daar gaat het wel degelijk over een begin, niet om te zeggen: op dit punt begint het, maar wel, bij wijze van titel, dat dit boek als zodanig het begin is van het evangelie, dat door de volgelingen moet worden verdergezet – vandaar ook het open einde (*Mc 16,8*). Maar wat Johannes hier verkondigt is dat het Woord het uitgangspunt is om God ter sprake te brengen. Niet onze woorden, maar wel het Woord van God.

Dat het in het scheppingsverhaal over beginsels gaat, wordt duidelijk wanneer we de tekst grondig bestuderen. Daarvoor moeten we natuurlijk eerst loskomen van de verleiding om alles letterlijk te interpreteren. Het is hemeltergend dat er nog steeds groepen christenen zijn die vasthouden aan het scheppingsverhaal als de beschrijving over hoe de aarde en het universum tot hun bestaan zijn gekomen, namelijk door Gods zesdaagse scheppingsdrift. Dat men dat eeuwenlang zo heeft aangenomen is begrijpelijk, net zoals men toen dacht dat de aarde plat was en het centrum van het heelal. (Zie ook de voorstelling van de kosmos in het werk *Scivias* door Hildegard van Bingen, op blz.5) Maar wij weten nu beter, zowel wat het wetenschappelijk inzicht betreft als wat het inzicht in de bijbel betreft. Nu ons zicht niet meer vertroebeld wordt door beperkte kennis, kunnen we nog beter begrijpen waarover de bijbel en met name het scheppingsverhaal dan wél gaat! Het gaat over basisprincipes aangaande onze relatie met God en met elkaar. Niet de kosmos of de natuur is aan de orde, maar wel het communicatieve leven (God-mens en mensen onderling). Omdat het over beginsels gaat, staat het scheppingsverhaal vooraan in de bijbel. Vanuit die beginsels kunnen we de rest van de bijbel lezen en leren begrijpen.

HET WOORD

We lezen: In beginsel is er het Woord. Middenin staat een verwijzing naar de naam God: 'er zijn'. De naam die Mozes vernam bij de brandende doornstruik: 'Ik zal er zijn (voor

jou)' (*Ex 3*). God is, het Woord is. Alleen God is, al het andere wordt. Schepping betekent wording. Sommige mensen hebben een statisch geloof. Zij geloven wat de kerk hen voorhoudt om te geloven. Waar is dan Gods gave aan de mens en heel zijn schepping om te worden, te groeien, te vernieuwen? Gods Woord doet leven. Tienmaal heeft het geklonken in het scheppingsverhaal (tel maar na: ... en God sprak: ...) In sommige bijbels schrijft men trouwens niet 'Woord', maar 'Spreken'. Het Woord heeft trouwens ook tienmaal geklonken toen Mozes op de berg de verbondswor- den kreeg aangereikt (*Ex 20,1-17*). Willem Barnard heeft over het verband tussen beide ooit een interessant boekje geschreven (*'Bezig met Genesis', Baarn 1983*). Meer algemeen bedoelen we met 'het Woord van God' de inhoud van de bijbel, waarbij we proberen het kleurrijke Woord te ontwaren achter al die vervelende mensenwoorden die daar zo zwart op wit staan te blinken.

In het Hebreeuws betekent het woord 'dabar' zowel spreken als doen, woord als daad. In onze cultuur heeft het woord veel van haar daadkracht verloren, want het zijn 'maar' woorden, vindt de moderne mens. Waar is de tijd dat bezweringen, vervloekingen, zegeningen, toverspreuken nog uitwerking hadden, nog voor waar werden aangenomen? Wij zijn niet meer zo onder de indruk van het woord als in bijbelse tijden, ook een van de redenen waarom we het moeilijk hebben met bijbelteksten. Voor ons is het vreemd dat God scheidt door te spreken en niet door iets te doen. In tijden waarin de mensen niet konden lezen of schrijven en ze gretig konden luisteren naar verhalenvertellers had het gesproken woord een veel groter effect. Alles ontstaat door het Woord, zegt de proloog. In dat verband citeer ik een mooie tekst uit de profeet Jesaja:

'Zoals regen en sneeuw
neerdalen uit de hemel
en daarheen niet terugkeren
voordat zij de aarde hebben gelaafd,
haar hebben bevrucht en laten gedijen,
zaad aan de zaaier hebben gegeven
en brood aan de eter,
zo is het ook met mijn woord
dat voortkomt uit mijn mond:

het keert niet vruchteloos naar mij terug,
niet zonder te hebben gedaan
wat mij welgevalt
en deed welslagen
waartoe ik het heb gezonden.' (Js 55,10-11)

Over het Woord spreekt de proloog ook alsof
Het iets is dat God aan zijn zijde heeft van in
het begin, zoals dat ook over de Wijsheid
wordt gezegd, die in de bijbel als vrouwelijk
wordt gepersonifieerd, zoals in deze tekst uit
het boek Spreuken:

De Ene heeft mij bereid
als begin van zijn weg,

voorafgaand aan zijn scheppingswerk.
Een eeuwigheid geleden ben ik ingezet,
sinds het begin,
nog vóór de aarde werd gevormd;
(...) toen hij de fundamenten van de aarde
beschreef,
was ik aan zijn zijde als troetelkind,
een bron van vreugde elke dag opnieuw,
altijd spelend voor zijn aanschijn,
spelend op het vlak van zijn aarde,
en de zonen van Adam maakten mij blij.
(Spr 8,22-31)

De voorstelling van de Wijsheid kennen wij
vooral door het middeleeuwse beeld 'Sedes
Sapientiae' (Zetel der wijsheid), met Maria en
het Jezuskind op haar schoot, oorspronkelijk

Byzantijns, maar nog verder terug-
gaand naar een voorstelling van de
Egyptische godin Isis met haar zoon
Horus. Dit laat mij ook toe om op te
merken dat het joods-christelijk ge-
dachtegoed ook schatplichtig is aan
de oude Egyptische en Babylonische
godsdiensden. Zo origineel is de bij-
bel immers niet. Wij moeten de be-
scheidenheid hebben om te erken-
nen dat de schrijvers van de bijbel
hun inspiratie ook vonden in de hen
omringende culturen. In onze tijd
moet ons dit aanzetten om ook in
andere levensbeschouwingen het
goede te onderscheiden. Zelf voel
ik mij toch vooral thuis in het chris-

tendom waarin ik het meeste Gods liefde er-
vaar en de uitnodiging om waarheid en ge-
rechtigheid in praktijk te brengen.

Dat de wijsheid, net zoals in de Sedes Sapientiae, als een vrouw wordt voorgesteld in het Oude Testament is toch wel merkwaardig. Ik noem haar wel eens de vierde persoon van de heilige Drieuldigheid. Trouwens ook de Geest wordt in de bijbel vrouwelijk genoemd (*Hebr. Roeach*), al is die in het Nieuwe Testament wel mannelijk geworden. Beide waren erbij, bij de schepping en zo wordt God toch weer heel wat minder mannelijk. Dat is maar goed ook ... In het citaat uit Spreuken hierboven wordt de Wijsheid als een jong ding voorgesteld dat zich speels gedraagt, althans in deze vertaling. Dát de Wijsheid speels is, dat vind ik nu eens een blijde boodschap. Het

schudt wel een beetje aan de kijk die men in bijbelse tijden had van de wijsheid. Je zou eigenlijk eerder verwachten dat men die als een oude man zou voorstellen, een man die alle kennis van de wereld draagt. In ons huidige begrip van wijsheid is zij veel meer dan een intellectuele begaafdheid. Wijs ben je als je de juiste verbanden kunt leggen, de juiste prioriteiten stellen, loskomt van eigenbelang en status en ethisch correct handelt. Wijsheid heeft daarenboven een zekere lichtheid en is dus ook speels.

Die spirituele speelsheid is mij zeer dierbaar. Er bestaat trouwens ook een Nederlands tijdschrift voor spiritualiteit dat *Speling* heet, voeg ik er langs mijn neus weg aan toe ... Als priester-kunstenaar laat ik me door een zekere speelsheid leiden in alles wat ik doe. Er is te weinig speelsheid in de kerk, in de politiek, in de wetenschap, overal waar mensen zich te belangrijk vinden om speels te zijn. Voor God zijn wij nochtans zijn kinderen, van wie je toch mag verwachten dat zij speels zijn, of mag dat niet meer vanaf een zekere leeftijd? Net zoals de Wijsheid is het Woord God nabij en het is God, dus is God dan ook speels? ...

ONTSTAAN EN LEVEN

Het Woord doet alles ontstaan en brengt leven, want het Woord is God en God 'is'. Van God kunnen we zeggen dat Hij is en van al het andere dat het wordt. Het uitgangspunt is dat God aan het begin staat van al wat bestaat. Het scheppingsverhaal vertelt hoe God alles sprekend maakt; Hij hoefde niets in zijn schuurtje in elkaar te knutselen. Zo ontstaat er adem- en levensruimte voor de mens, begin van samenleving en gerechtigheid. Het is niet simpel om het scheppingsverhaal voor onze tijd te hertalen. Hier kan je natuurlijk ook best alles in de tegenwoordige tijd zetten. In een paaswake heb ik ooit volgende versie gebruikt, waarin je nogal vaak 'worden' hoort:

Dit is het uitgangspunt:
hemel en aarde zijn schepping van God.
Het aardse nog chaos en donkerte
en Gods Adem wervelend over de wateren.
Gods Woord wordend licht zoals het is.
God ziet dat het zo goed is.

Scheiding brengt Hij tussen licht en duister
en noemt het dag en nacht.

Dit is de eerste dag.

Gods Woord wordend scheiding
tussen water boven en water beneden.

Het water boven noemt Hij hemel

Dit is de tweede dag.

Gods Woord wordend scheiding
tussen het water en het droge.

Hij noemt ze zee en land.

God ziet dat het zo goed is.

Gods Woord wordend zaaddragende gewassen
en vruchtdragende bomen op het land.

God ziet dat het zo goed is.

Dit is de derde dag.

Gods Woord wordend lichten aan de hemel
om scheiding aan te brengen

tussen dag en nacht,

om tijden te markeren

en richting aan te wijzen,

om licht te brengen over het land.

Zo beheert de zon de dag

en de maan de nacht.

God ziet dat het zo goed is.

Dit is de vierde dag.

Gods Woord wordend gewriemel in de zeeën
en geklapwiek in de lucht over het land.

Zo worden al het gedierte

en de vissen in de zee

en al het gevogelte,

zo verschillend als ze zijn.

God ziet dat het zo goed is.

Gods Woord zegenend:
wees vruchtbaar en overvloedig.

Dit is de vijfde dag.

Gods Woord wordend al wat zich beweegt
op het land:

wilde en tamme dieren, insecten, reptielen,
zo verschillend als ze zijn.

God ziet dat het zo goed is.

Gods Woord wordend de mens
naar zijn gelijkenis,
mannelijk en vrouwelijk worden zij.

Dat zij levensruimte vinden

temidden al wat er leeft.

Gods Woord zegenend:
wees vruchtbaar en overvloedig,

vul de aarde met menselijkheid

en beheer haar,

vind je plaats tussen al wat er leeft.

Gods Woord aanwijzend alle vruchten
van het land

tot voedsel voor mens en dier.

God ziet dat het allemaal heel goed is.
Dit is de zesde dag.
Gods Woord heel makend de schepping
in al haar verscheidenheid
op de zevende dag.
Dit wordend sabbat, dag van rust voor God.
Gods Woord zegenend de zevende dag,
zo heilig wordend in heel zijn volheid.
(naar Gn 1,1 - 2,2)

God mag je niet in ons aan tijd en ruimte gebonden denken inpassen en daarom is het zo moeilijk om God recht te doen in ons spreken over hem. Kunst kan al een stap in de goede richting zetten en zo kan je ook voor een poëtische taal kiezen of een ongebruikelijke schikking van woorden die iets oproept dat naar het transcendente kan verwijzen. Zo blijf je waakzaam, opdat je beseft hoe een mens zich verhoudt tot God. Laat ik hiertoe nog eens citeren uit een van mijn dankgebeden: "... God zijt Gij, Schepper van alle leven, mysterievol veraf en liefdevol nabij, want dat is uw Naam, hierin ligt uw belofte: dat Gij er altijd zult zijn voor ons en wij de reden zijn van uw bestaan ...". Er zijn er die durven vallen over dat laatste, omdat zij een godsbeeld hanteren waarbij God en mens uit elkaar zijn gedreven. Als ik in eerdere artikels al schreef dat we God God moeten laten zijn, dan betekent dat niet dat God God kan zijn zonder de mens! God 'is er' (JHWH) voor ons, Hij is niet los te denken van de mens en vice versa. Heel het concept schepping is gericht op het mens zijn van de mens, op het kind van God zijn (zie verder).

LICHT IN DE DUISTERNIS

Door het Woord ontstaat alles wat leven heeft en dat leven is een Licht voor de mensen, schrijft Johannes in zijn proloog. Licht is goed. Door het licht zien we waar we lopen. In het licht zien we ook wat goed is en waar en schoon. Licht is het eerste wat Gods Woord doet ontstaan, t.t.z. Hij scheidt het van de duisternis, verschillend zijn ze als dag en nacht. Toch is het een ander licht dan het zonlicht, want dat komt pas op de vierde dag. Het is een goddelijk licht, een licht met een grote L. Het Licht waarin we alles kunnen zien zoals het echt is, waarin we kunnen onderscheiden en rechte wegen gaan. Eigenlijk is het een symbolisch Licht, een verwijzend Licht, een Licht waarin we God kunnen zien, zij het niet met onze ogen. Maar mensen verlangen soms meer naar de duisternis. Ik denk daar wel eens aan als ik 's morgens nachtbrakers naar hun bed hoor vertrekken. Het was ook 's nachts dat de wijze Nicodemus Jezus opzocht en deze hem het volgende voorhield:

'Dit is het oordeel:
dat het licht in de wereld is gekomen
en de mensen de duisternis meer
hebben liefgehad dan het licht,
want hun werken waren boos.
Want ieder die slecht handelt haat het licht
en komt niet tot het licht,
opdat zijn werken niet bestraft worden.
Maar wie de waarheid doet

komt tot het licht,
opdat van zijn werken wordt geopenbaard
dat zij in eenheid met God zijn bewerkt!’
(Joh 3,19-21)

De duisternis krijgt het Licht niet te pakken,
kan het niet vatten, niet begrijpen. Je kan ook

zeggen dat zij het Licht niet kan tegenhouden.
Het Licht is dus sterker dan de duisternis. Het
Licht van de waarheid overwint, zoals het och-
tendlicht de nacht verdrijft (zeer tot ergernis
van de nachtbrakers die hun roes proberen uit
te slapen ...). Wat ben ik blij dat ik een och-
tendmens ben! Maar herinner u dat Johannes

schrijft hoe het leven Licht is voor de mensen. Want daar gaat het om, dat mensen beseffen hoe het leven hun wordt gegeven om meer mens te worden. Mens met de mensen, mensen met God. Toch is de duisternis evenzeer aanwezig, in dewelke men niet wil zien wat echt van waarde is.

(Afb. blz.10: Johannes Schreiter is een meesterlijk glazenier die als geen ander de waarde van het licht begrijpt en er kunstzinnige geloofsbelijdenissen mee kan maken ...)

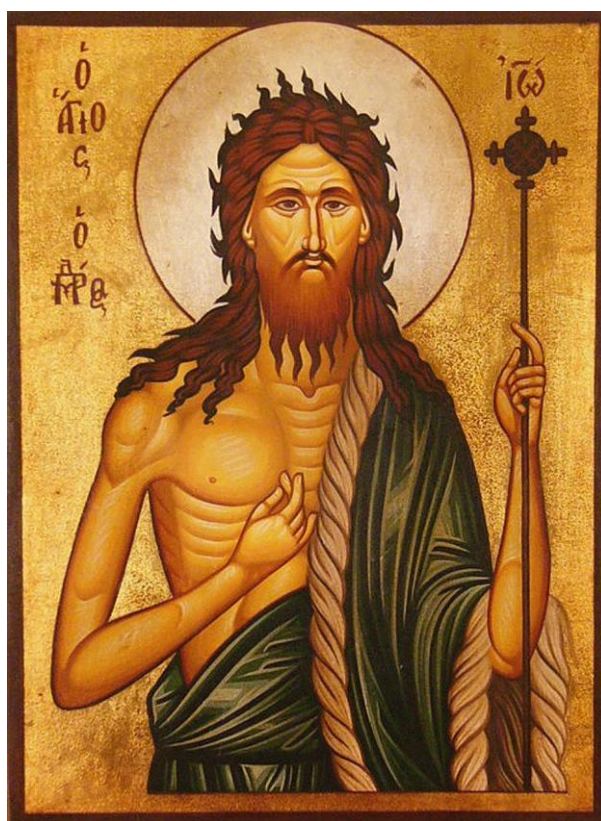
JOHANNES DE DOPER

In zijn vertaling van het Nieuwe Testament heeft Erasmus van Rotterdam destijds 'het Woord' vertaald door 'de Boodschap'. Met die boodschap komt Johannes naar de Jordaan om de mensen weg te trekken uit hun duisternissen. Hij is door God gezonden, schreef Johannes in zijn proloog. De evangelisten liepen hoog op met Johannes de Doper, a.h.w. de laatste profeet van het Oude Testament en de wegbereider voor Jezus Messias. Matteüs legde dit treffende getuigenis in Jezus' mond:

Wanneer zij verdergaan begint Jezus met de mensen over Johannes te spreken: 'Toen jullie naar de woestijn gingen, waar zijn jullie dan naar gaan kijken? Naar een rietstengel, heen en weer wuivend in de wind? Wat dan wel? Een mens gehuld in fijne gewaden? Nee toch, fijne gewaden dragen ze in de paleizen van koningen. Maar wat zijn jullie dan wel gaan zien? Een profeet? Ja, zeg ik u, en veel meer dan een profeet. Hij is het over wie geschreven staat: "zie ik zend mijn bode voor je uit, die voor jou de weg zal bereiden." Voorwaar ik zeg jullie: onder wie uit vrouwen zijn geboren is er geen opgestaan groter dan Johannes de Doper, maar in het koninkrijk van de hemel is de kleinste nog groter dan hij.'

(Mt 11,7-11)

Niet voor niets betekent Johannes (*Hebr. Jochannan*) 'Gods genegenheid'. Hij ziet hoe mensen van Gods wegen afdwalen en komt getuigen van Gods liefde. In de vertaling van de proloog heb ik i.p.v. getuigen 'verhalen' geschreven. Zij hangen dan ook aan zijn lippen. Hij heeft de gave van het woord en een grote overtuigingskracht. Hij vertelt hun hoe het ware Licht van God uit komende is en, nee, hij heeft het niet over zichzelf, maar wel degelijk over de Messias en die verwacht geloof te vinden op aarde (*Lc 18,8*). Dus verhaalt de Doper over een God die liefde is en die mensen hun zondigheid niet nadraagt. Bekering is mogelijk en als teken van zuivering doopt hij hen in het water van de Jordaan.

Waar horen (potentiële) gelovigen in onze tijd het evangelie verhalen, wie horen zij getuigen over zijn/haar geloof? Hoe kunnen mensen aangetrokken worden door het joods-christelijke gedachtegoed als dat nergens klinkt? Hoe kan Jezus op onverdachte en geloofwaardige wijze worden verkondigd, zo dat mensen ook gedoopt willen worden, zo niet letterlijk dan toch figuurlijk. Eén nieuwe Johannes de Doper zal niet volstaan. Als ik wist hoe ik het christendom kon promoten, ondanks het slechte imago van de kerk, dan deed ik het. Ondertussen doe ik verder met mijn verkondiging, on-

dermeer met deze website. Hopelijk is dit toch ook een lichtpuntje in een klein stukje van deze wereld.

Het ware licht dat komende is, kan je beter als 'betrouwbaar' (*Hebr. emeth*) beschrijven (*zie ook verder*). Dat is misschien ook wel waar het schoentje wringt. Hoe betrouwbaar is dat goddelijk licht wel in een gesecculariseerde wereld? Is het niet net daarom dat Johannes verkondigt hoe God zijn Zoon naar de wereld stuurt, om als mens-met-de-mensen Gods liefde te belichamen? In Jezus' tijd verwachtten de mensen de Messias. Buiten de Joden wacht niemand nog op zo iemand. We gaan ervan uit dat we alles zelf moeten beredderen. De Doper kon verkondigen dat er verlichting komende is en wel voor iedereen. "Iedere mens" suggereert een persoonlijke ontvankelijkheid, een individueel engagement richting ommekeer, richting Rijk Gods. Hij zal dan ook zijn eigen volgelingen achter Jezus aansturen (*Joh 1,3(vv)*), die van zichzelf zegt in het Johannes-evangelie:

'Ik ben het licht van de wereld.
Wie mij volgt
zal niet rondwandelen in duisternis,
maar zal het licht van het leven bezitten.'
(*Joh 8,12*)

Daar heb je weer 'het licht van het leven' dat we eerder waren tegengekomen. Het zinvolle leven, in God geborgen, daar is het om te doen. We hoeven niet zomaar wat aan te modderen in het donker; wie in God gelooft leeft volop in het Licht.

WEL EN NIET

Het lijkt alsof Johannes zich afvraagt hoe het in godsnaam mogelijk is dat de mensenwereld niet beseft dat God, zonder wie niets of niemand zou bestaan, voluit aanwezig is. In zijn tijd was dat immers wel zo evident. In onze tijd ligt dat iets moeilijker ... Hij gebruikt het werkwoord 'kennen' (de wereld kent het Woord niet) en dat betekent in bijbelse zin zoveel als liefhebben. Omgekeerd is dat kennen wel degelijk aanwezig. God die Liefde is, is een godsbeeld van onze tijd, maar is natuurlijk gebaseerd op het evangelie. Dat wij van onze

kant ook worden verondersteld God lief te hebben – liefde moet van twee kanten komen – dat zeggen we niet zo gemakkelijk. Nochtans is dat het zgn. voornaamste gebod, volgens mij hét belangrijkste bijbelwoord, dat ik al in verschillende artikels heb geciteerd en dat ik dan ook vol overtuiging nog eens vermeld in mijn eigen hertaling:

Gij
hebbe lief
de God die is
met heelheid van hart
met heelheid van ziel
met heelheid van verstand
met heelheid van krachten
en gij hebbe lief
uw medemens
die is als
gij.

Het lijkt een verwijt wanneer Johannes schrijft dat hij tot de zijnen komt, maar de zijnen nemen hem niet op, net zoals het Licht niet door de duisternis wordt opgenomen. De zijnen verkeren dus in duisternis. Alhoewel in de context van het Johannes-evangelie met 'de zijnen' de Joden worden bedoeld, gaan wij hier niet de zaak van de Joden maken, maar de zijnen ruimer interpreteren als allen die in hem geloven. Ook christenen zijn moeilijk van aannemen! Het is niet voor niets dat ik de proloog in de tegenwoordige tijd heb vertaald! Op dit punt wil ik verwijzen naar vele van mijn vorige artikels waarin ik daar in het breed op in ga.

"Wie hem wél opnemen en op zijn Naam vertrouwen, geeft Hij de volmacht om kinderen van God te worden," schrijft Johannes. Gelukkig zijn er ook heel wat gelovigen die wél van God willen weten, die zich wél door hem geliefd weten en die liefde beantwoorden door hun levenswijze. "Zij vertrouwen zijn Naam" wil zeggen dat zij zijn Naam DOEN. Gods naam is 'Ik zal er voor je zijn' en dat is nu net wat een christen probeert waar te maken. Hij/zij stapt mee in het project God-is-Liefde. In de eerste Johannes-brief lezen we dit:

Zie hoe groot de liefde is
die de Vader ons heeft geschonken!
Wij worden kinderen van God genoemd,
en dat zijn we ook.

Dat de wereld ons niet kent
komt omdat ze hem niet heeft leren kennen.
(1Joh 3,1)

De wereld is ook in het denken van de evangelist Johannes altijd wat vijandig of minderwaardig geweest. Jezus is wel 'in' de wereld gekomen, maar hij is nooit 'van' de wereld geweest. De scheiding die God tussen hemel en aarde heeft aangebracht, is voor hem wel zo reëel dat Jezus toch altijd 'van' de hemel is geweest. Met het mens zijn van Jezus heeft hij het toch wel een beetje moeilijk, als hij eerlijk is. Daarom is het goed dat we vier evangelisten hebben om voor het nodige evenwicht te zorgen. Uiteraard wil dat niet zeggen dat we hem opzij moeten schuiven, anders zou ik er hier geen tijd aan besteden!

VAN OMHOOG

Het is toch wel weer typisch Johannes hoe hij zegt dat kinderen van God uit God geboren worden. Het sluit in elk geval aan bij een passage uit dat nachtelijk gesprek van Jezus met Nicodemus, waaruit ik eerder al citeerde:

Jezus antwoordt hem: 'Voorwaar ik zeg u,
als iemand niet van omhoog wordt geboren
is hij niet bij machte het koningschap/
koninkrijk van God te zien!
Waarlijk, als iemand niet geboren wordt

uit water en geest
is hij niet bij machte binnen te komen
in het koninkrijk van God.'
(Joh 3,3.5)

Het gaat hier niet over een natuurlijke geboorte, dat is wel duidelijk. Nicodemus had het ook verkeerd begrepen, alsof je opnieuw in de buik van je moeder moest kruipen. Nee, het gaat om de wording die we zo veelvoudig in het scheppingsverhaal zien staan. Het worden waar het eerder al over ging. Van omhoog geboren worden veronderstelt een andere visie op de werkelijkheid. Het Koninkrijk van God zal voor ieder die het symbolische denken afwijst, dwaasheid blijven. Enkel zij die tot echt geloof komen, krijgen zicht op en toegang tot het Rijk Gods.

Hij voegt er ook nog het beeld aan toe van 'uit water en geest', waarmee we opnieuw worden herinnerd aan het scheppingsverhaal. De Geest wervelt over de wateren en zo vangt de schepping aan, zo wordt het droge zichtbaar, zo ontstaat er levensruimte voor de mens. Het water moet overwonnen worden, zoals een doeping opstaat uit het water (in geval van onderdompeling). Zo gebeurde ook met Jezus: hij kwam omhoog uit het water en de Geest daalde in hem neer. Een dubbele beweging, een toenadering tussen hemel en aarde. Het lijkt allemaal heel mystiek, maar uiteindelijk is het een kwestie van zich kunnen toevertrouwen.

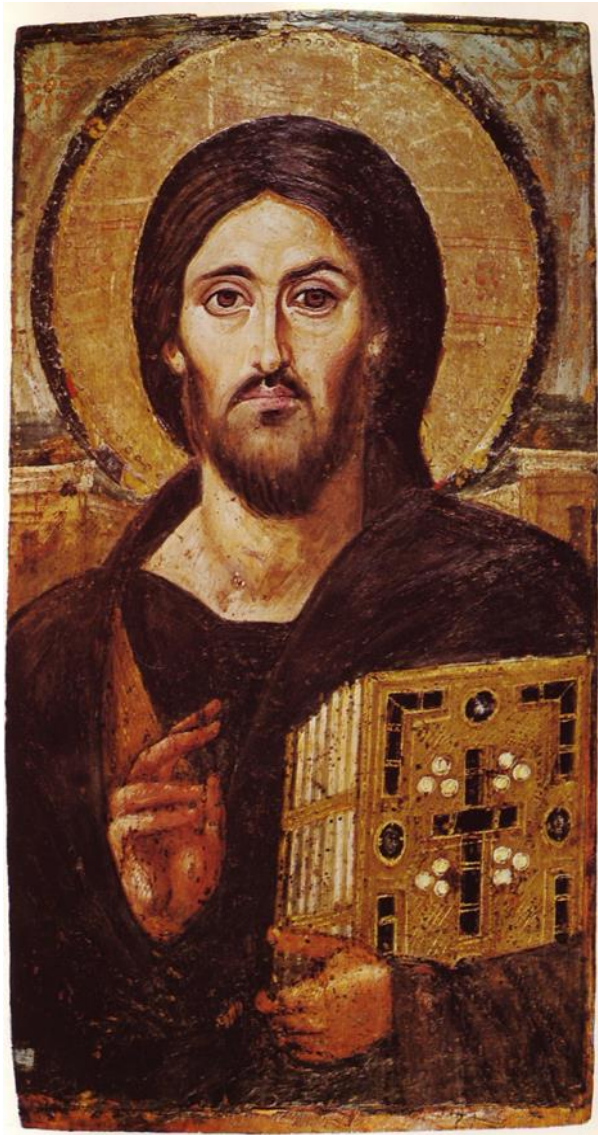
DE EEUWIGE LOGOS

Deze icoon stelt de eeuwige Logos voor (in het Grieks is logos mannelijk), het mens geworden Woord van God, zegenend en met boek. In zijn proloog maakt Johannes het heel duidelijk dat Jezus (zonder de naam hier al te noemen) het mens (of 'vlees') geworden Woord van God is dat zich tussen de mensen heeft gevestigd. Hij heeft er zijn tent opgeslagen, zegt hij, want het Woord is niet statisch, maar steeds in beweging. Geen huis en geen tempel voor Jezus, want:

'De vossen hebben hollen en de vogels hebben nesten, maar de Mensenzoon kan zijn hoofd nergens te ruste leggen' (Mt 8,20).

Het Woord moet blijvend mens worden, het is een voortdurend proces. Het is niet voor niets dat we op Kerstmis Gods menswording vieren en in de liturgie op kerstdag de proloog van Johannes lezen. Het is dan immers niet de verjaardag van Jezus – hij is niet eens op 25 december geboren – ook al suggereren de verhalen omtrent Jezus' geboorte van Matteüs en Lucas dat daar Jezus' zending begonnen is. Het mens worden van het Woord moeten we de plaats geven die het toekomt. Het is immers een geloofsfeit dat niet aan een plaats en een datum gebonden is, maar dat wezenlijk is in ons verstaan van en verhouden tot God. Het is eens te meer daarom dat ik deze proloog in de tegenwoordige tijd heb gezet.

'We zien zijn gewicht (Hebr. qabood),' zegt Johannes, wat een betere vertaling is dan 'heerlijkheid'. In het eerste deel van zijn reeks *'Zien en horen met Johannes'* (1988) schrijft Ernst Marijnissen (een belangrijke bron die ik voor dit artikel heb geraadpleegd): *"Qabood wijst op wat gewicht in de schaal legt, met andere woorden van doorslaggevende betekenis is. In de wording/het geschieden van hemel en aarde is het geschieden van het Woord doorslaggevend."* Het gaat nog steeds om het beginsel dat God voorafgaand is aan alles wat bestaat en in wording is. Het gaat niet om een chronologie, maar om prioriteiten, om wat het hoogst ingeschat moet worden, om wat het meest doorweegt dus. En dan wordt er gesproken van 'een eengeborene van de Vader', een uitverkoren zoon van wie veel verwacht wordt. 'Een' en niet 'de' want tenslotte

zijn wij allemaal geroepen om kinderen van God te zijn. Die eengeborene is vol van genegenheid en betrouwbaarheid. Weer dat Hebreeuwse 'emeth', samen met 'liefdevol'. En dan denken we aan:

*"Jij bent mijn geliefde Zoon,
in jou vind Ik vreugde" (Mc 1,11)
en "Dit is mijn geliefde Zoon,
luister naar hem" (Mc 9,7).*

Wie bijbelvast is weet dat hij kan terugbladeren naar de profeet Jesaja, naar het eerste lied van de lijdende dienaar, dat we hier wel moeten vermelden:

*Hier is mijn dienaar, die ik ondersteun.
Hij is mijn uitverkorene,
in hem vind ik vreugde.
Mijn geest zal over hem komen.
Hij zal alle volkeren het recht doen kennen.*

Hij schreeuwt niet, verheft zijn stem niet,
hij laat zijn stem niet horen op straat.
Het geknakte riet breekt hij niet af,
de kwijnende vlaspit dooft hij niet.
Getrouw zal hij recht doen worden.
Hij zal niet gedooft of geknakt worden
voor hij op aarde recht heeft gebracht
en op zijn lering wachten de verste kusten.
Zo spreekt de ene God, JHWH,
die de hemel schept en uitspant,
die de aarde uithamert
en al wat zij voortbrengt,
die de mensen levensadem geeft
en geest aan allen op aarde.
Ik, JHWH,
heb je met-recht-en-reden geroepen
en je bij de hand genomen,
om je te behoeden en je te bestemmen
tot een verbond met de mensen,
een licht voor de volkeren.
Om blinden de ogen te openen,
om gevangenen te bevrijden
uit hun kerker, uit de gevangenis
wie neerzitten in het donker.
Ik ben JHWH, dat is mijn naam,
ik deel mijn gewicht niet met een ander,
noch mijn lof met een gesneden beeld.
Wat eens werd aangekondigd is nu vervuld
en ik kondig u nieuwe dingen aan,
nog voor ze ontkiemen, doe ik ze u horen.
(Jes 42,1-9)

Het moet duidelijk zijn dat deze en andere teksten van Jesaja geen profetie zijn voor de komst van Jezus. Het is achteraf dat christenen in deze teksten de messiaanse zending van Jezus Christus hebben herkend en op hem hebben toegepast. De Joden hebben op basis van deze teksten toch een andere verwachting van hun messias. Die andere verwachting had men ook al in Jezus' tijd, maar Jezus heeft zijn strijd voor gerechtigheid anders gevoerd, niet met machtsvertoon en geweld, maar integendeel, door uiteindelijk aan het kruis te sterven.

Dan komt Johannes de Doper weer aan het woord met zijn getuigenis over het mens geworden Woord, zoals ook verder in het evangelie staat geschreven:

'Deze is het van wie ik zei:
na mij komt een man die voor mij is geworden,
omdat hij groter/eerder is dan ik.

(...) Ik heb het gezien en ben gaan getuigen
dat hij de Zoon van God is.'
(Joh 1,30-34)

Zoals het in de proloog staat, kan het zowel gelezen worden als betreffende het Woord dan als het mens geworden Woord (het/hij). Natuurlijk was het Woord vóór hem, dat vertellen we nu al de hele tijd! Het is geen chronologie die hier speelt, het gaat nog altijd over beginsels. In de tijd situeert het optreden van Johannes de Doper zich vóór dat van Jezus, maar de Doper getuigt over iemand die groter is dan hij, met name Gods Zoon.

VOLHEID

Zijn volheid of zijn overvloed of zijn vervuldheid, ik stel mij daarbij een waterput voor die nooit droog komt te staan en heerlijk fris water geeft. Dan denk ik ook aan dat mooie verhaal in Johannes over Jezus en de Samaritaanse vrouw bij de bron:

Jezus zei haar:
'Als jij de gave Gods zou kennen
en wie het is, die tot jou zegt
"geef mij te drinken",
dan zou je het van hem hebben verlangd
en hij zou je levend water hebben gegeven.
De vrouw zei hem:
'Heer, jij hebt niets om mee te putten
en de put is diep:
vanwaar haal jij dan levend water?
Jij bent toch niet meer dan onze vader Jakob
die ons de put heeft gegeven
en waaruit hij zelf heeft gedronken
en ook zijn zonen en zijn vee?'
Jezus antwoordde haar:
'Ieder die van dit water drinkt
zal weer dorst krijgen,
maar wie drinkt van het water
dat ik hem zal geven,
zal nooit meer dorst krijgen.
Het zal in hem worden tot een waterbron,
opwellend tot in het eeuwige leven.'
(Joh 4,10-14)

De vrouw weet dat de put diep is, maar niet hoe diep Jezus wel is. Zij heeft geen weet van het 'van omhoog geboren worden', daarvoor is zij te zeer aan de aarde gebonden. Jezus speelt

met haar onwetendheid. Ja, hij is 'meer' dan vader Jakob, daarover hebben we Johannes' getuigenis gehoord. Zodra iemand uit Jezus' volheid heeft geput, zal hij nooit nog dorst hebben, omdat hij zelf een bron van leven zal worden, waaruit men genegenheid na genegenheid zal putten.

Uit Gods genegenheid is de Wet via Mozes gegeven als een richtingaanwijzer. Met die wet bereikt het volk het beloofde land. Het is nu kwestie van de weg van de Thora te blijven gaan. En dan is Jezus ('God geeft redding') daar, hij maakt de wet vol. Gods genegenheid en betrouwbaarheid wordt in hem zichtbaar en door hem beantwoord. Het levende Woord wordt in hem tot mens en daar kan elke mens zich naar richten.

'Niemand heeft ooit God gezien,' zegt de proloog. Volgens de Thora kan niemand God zien en in leven blijven. Het is duidelijk dat men welbepaalde verwachtingen heeft over het uiterlijk van God. Jezus heeft meermaals herhaald dat je maar naar hem moet kijken, als je God wilt zien. Klinkt heel aanmatigend, maar we hebben het hier dan ook over de verkondigde Jezus! In Matteüs zegt hij:

'Alles is mij toevertrouwd door mijn Vader en niemand behalve de Vader kent de Zoon, en behalve de Zoon en aan wie de Zoon het wil onthullen, kent niemand de Vader!' (Mt 11,27)

En in Johannes:

'Vader, die gij mij hebt gegeven, voor hen wil ik dat zij ook mogen zijn waar ik ben, zodat ze mijn gewicht mogen aanschouwen dat gij mij hebt gegeven, omdat gij mij hebt liefgehad van voor de grondvesting van de wereld. Vader, Rechtvaardige, de wereld kent u niet, maar ik ken u en zij hier weten dat gij mij hebt gezonden.' (Joh 17,24-25)

Het laatste woord van de proloog is het bijbelse 'kennen'. Wij die zo graag willen weten, zouden beter verwijlen bij dat liefhebben, die genegenheid en betrouwbaarheid. Dan zal Hij tegenwoordig zijn, misschien zelfs in ons eigen doen en spreken. *Ondertussen zijn uw bedenkingen bij deze proloog in tegenwoordige tijd altijd welkom.*

(Deurne, juli 2021)

